

ISFLAKET

Organ for Ishavsmuseets Venner.

Nr. 2/2000 Mai 2000. 2. Årgang.

<p>Venneforeninga sitt årsmøte den 18.03.00 ble avvikla med god medlemsdeltakelse. Alle dokumenter var sendt medlemmene. Det gjorde at selve møtet gikk greit unna.</p> <p>Konstituerende styremøte ble holdt den 23. mars 00</p> <p>Det nye styre: Leder, Bjarne J Brandal Nestleder, Hermann Bakke Styremedlem og sekretær, Liv Skarbakk Styremedlem, Lars Brandal " , Arnfinn Karlsen " , Ottar Brandal " , Britt Eilertsen.</p> <p>SEKRETARIAT. Administrasjonsarbeidet er nå samlet i det nyopprettede sekretariat som håndteres av sekretæren og Karl Ivar Kongshaug. Det gir allerede gode resultater i form av sikrere og bedre oversikter over medlemmer og økonomi.</p>	<p>Venneforeninga sitt arbeid. Prosjekter og arbeidet er grundig omtalt i årsberetninga. Liv Skarbakk er fortsatt felles dugnadsleder for både Museet og Venneforening. Britt Eilertsen vil i nødvendig utstrekning avlaste Liv.</p> <p>HAKAPIKENE. Hakapikene har ønsket seg et forsterker - lydanlegg. Noe utstyr har de, men har også visse suppleringsbehov. Overskuddet på medlemsmøte etter årsmøtet gikk til dette formål. Totalt er det bevilget kr 6000.- Venneforeninga står som eier.</p> <p>Populære Hakapiker. Forespørsler til de populære Hakapikene om assistanse til arrangementer har gjort det nødvendig å sette visse grenser. Disse er: Forhåndsavtalt opptreden til selve Museet. " " til Venneforeninga. " div. opptredener i Brandal. " opptreden til Alders - og sjuke heimen, Hareid.</p>
--	--

Namnet "Sælbarden"

JOHAN OTTESEN

I vikingtida vart barde brukt om ein skipstype med ein kraftig, ofte meir eller mindre rettvingla stamnkonstruksjon i motsetning til vikingskip med avrunda baug. Når stammen vart forsterka, jarnslegen, kunne namnet bli "Jarnbarden" slik som skipet til Eirik Jarl under Svolderslaget.

Det var nok vikingskipet "Jarnbarden" som låg til grunn då Iver Gamlen kalla det nye fiskedampskipet sitt for "Jarnbarden" i 1913. I 1914 kom fiskebåten "Barden" og i 1916 endra fiskedampen "Bjarne" namn til "Staalbarden".

I 1917 fekk vi nok eit båtnamn med samansetjinga barde. Det var ishavsskuta "Sælbarden". AS Sælbarden kjøper nok ei skute, "Bjogna", i 1923. Med denne skuta vart det attåt selfangst drive storkvalfangst ved Grønland i 1924 og 1925. Og dermed endra "Bjogna" namn til "Hvalbarden".

Etter mi meining er det barde, namnet på den gamle skipstypen som var prega av ein kraftig bein stamm, som ligg til grunn for alle desse båtnamna. Og særleg skulle dette høve godt på skutene som skulle brukast på ishavet.

Styret i Ishavsmuseets Venner:

**Bjarne Brandal- formann, Hermann Bakke – nestformann, Liv Skarbakk – sekretær,
Arnfinn Karlsen, Lars J. Brandal, Britt Eilertsen , Ottar M. Brandal.
Ishavsmuseets Venner, Postboks 20, 6062 BRANDAL**

«ISFLAKET» O'HOI! NORDØST-GRØNLAND (NØG)

Som ung overvintrende fangstmann på Nordøst-Grønland (NØG) tapte jeg mitt hjerte til dette mektige, vakre og eventyrlige landet, og som medlem av «Ishavsmuseets Venner» kan jeg ikke la være å skrive om det.

Brandalinger, og sunnmøringer, var pionerene i å utvikle NØG som helårs fangstområder. Her trakk de sine kjølvann langs en kyststrekning på nær 1000 km. gjennomskåret av dype fjorder og fylt av øyer, og her dro de sine sledespor over et villt og ukjent land. De bygde ut store fangst-terrenger som ble kalt Sunnmørs-terrengene, og de satte navn på steder de fant, og stasjoner de bygde. Det var ofte et hardt slit som krevde stor innsats - og også liv, men det ga også store opplevelser og mye glede.

Den første overvintring på NØG fant sted i 1869-70 av «Den 2. Tyske Nordpolekspedisjon « (Koldeweyekspedisjonen) med skipet «Germania». Den andre overvintring kom i 1906 -08 med den danske «Danmarkshavn-ekspedisjonen». Begge disse ekspedisjonene var rene vitenskapelige ekspedisjoner og godt utstyrte som det kan skrives mye om en annen gang hvis ønskelig.

Da ishavsfangsten startet på Sunnmøre og Brandal sist på 1800-tallet begynte fangstskuter tidlig å besøke NØG på sine sommerfangstturer, og tankene og drømmene om overvintringer her for å drive pelsfangst på sel, hvalross, hval, rev, moskus og isbjørn meldte seg raskt.

Og i 1908 dro «Floren -ekspedisjonen» avsted som den første overvintrende fangstekspedisjon på NØG. Ekspedisjonen fikk navnet etter skuta «Floren» som de brukte. Det var ei lita seilskøyte på vel 50 fot eller 37 brt. Skipper og leder var Severin Gåsnes Liavåg fra Hjørungavåg, og de øvrige var Peder E.P. Brandal (22) fra Brandal, Adolf Brandal, Johan A. Hareide (17) fra Leines ved Bodø, Baard I. Berge fra Sogn, Johannes Dreyer Larsen og Mathias Lorentsen Hjellvold. Kjøpmann Hans Koppnæs i Ålesund var med å finansierte ekspedisjonen. De gikk først i land på Sabineøya hvor «Floren» senere ble lagt i vinteropplag i Griper Red ei lita vik vest for Germaniahavn. De bygde så «Koppnæshuset» 4x4 m. ved Kap Wynn på fastlandet, og ei jordhytte på Kap Borlase Warren ca. 40 km. lenger vest hvor Adolf Brandal, Dreyer Larsen og Hjellvold tok opphold.

De måtte lære seg å drive fangst på land etter rev, isbjørn og moskus og de fikk et dramatisk år som endte med tragedie da Liavåg og Hareide omkom under en isbjørnjakt på dårlig is ved Hvalrossøya utenfor Kap Wynn. De 5 gjenlevende seilte «Floren» hjem til Ålesund hvor de ankom 29.aug.1909.

Resultatet av «Florenekspedisjonen» nådde ikke frem til Vebjørn Landmark før han dro med motorgaleasen «7.juni» på sin overvintringekspedisjon til NØG samme sommeren 1909. Ekspedisjonen var utsendt av S.Th. Sverre i Oslo. De bygget først Kap Mary-huset på østspissen av Claveringsøya, og en jordhytte i Germaniahavn, hvor også «7.juni» ble lagt i vinteropplag. Vebjørn Landmark, Brandal, hadde med seg 5 mann, Johannes H.Brandal, Martin Bjørlo, Hjalmar Høvik, Henning Idrevik og Gunnar Abrahamsen. De fikk også en dramatisk og trist vinter med mye sykdom og skjærbuk, og i en lang tid var det bare Vebjørn Landmark som var frisk og «oppegående». 14.mai 1910 døde Henning Idrevik (33) av sykdom (skjærbuk), og ble begravet i et gammelt eskimohus vest for Germaniahavn.

Det gikk 17 år til neste ekspedisjon la ut fra Sunnmøre. Det var «Hird-ekspedisjonen» 1927-29 med Jonas Karlsbak -Mauseidvåg, som leder, og Herman Andresen- Langevåg, Peder Røbak- Borgund, Peder Sulabak- Sula, Jørgen Furnes og August Hansen som deltakere. «Hird» var ei lita skøyte på 48 fot som ble godt lastet med så mye utstyr at mange sa at den ville ikke klare overreisen. «Hird» kom frem til NØG og ble lagt i vinteropplag ved Finchøyene vest i Gael Hamkes Bukt, men en orkan 26.aug. 1927, dvs. 3 uker etter ankomst, rev skuta løs og knuste den mot fjellet og totalforliste. Men de hadde robåtene, og de ga ikke opp. De tok i bruk stasjonene til «Floren»- og «7.Juni»- ekspedisjonene, og bygget ut det sunnmørs-terrenget som ble hetende Kap Herschellterrenget, og som ble et av de største og meste kjente fangstterrengene på NØG. Sommeren 1929 kom «Veslekari» som var på ekspedisjonstur for Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser (NSI) til NØG og fant 6 fillete sunnmøringer på stranden.

De hadde gjort rekordfangst og bygget ut et stort fangstterreng med hovedstasjoner og bistasjoner av drivtømmer,stein,torv, moskusskinn m.m.. De fikk være med «Veslekari» tilbake til Norge i 1929.

Men i 1930 kom de tilbake til NØG igjen med Hermann Andresen og Peder Ræbek til Kap Herschellterrenget, og Jonas Karlsbak og Odd Åmbak, Ørsta, bygget ut Antarcichamnterrenget i ytre Kong

Oscarsfjord, mens Peder Sulabak og Knut Røbek (17 og sønn av Peder) bygget ut Kap Petersénterrenget i indre Kong Oscarsfjord. Disse 2 sistnevnte er de sydligste av de norske terrengene, og kalles også Sunnmørsterrengene.

Disse ovennevnte sunnmørske pionerekspedisjonene fortjener en bedre beskrivelse da de er fulle av dramatik, opplevelser og innsats. Ønsker noen straks å vite mer om dem kan de slå opp i Peter Schmidt Mikkelsens fantastiske historiebok «Nordøst - Grønland 1908-60 - Fangstmandsperioden», og Hareid Historielags Årsskrift 1984 Hefte nr.10.

Jeg var selv overvintrende fangstmann på Kap Herschellterrenget 1946 - 48, og med sommerekspedisjoner 1949,-50 og -51 hvor vi drev laksefiske og fanget moskuskalver til Dovrefjell. Kom tilbake til NØG igjen i 1996 med «Polarstar», og i 1997 og 1999 hvor jeg var med å restaurerte Kap Humboldt-, Kap Petersénstasjonene samt Myggbukta som var den kjente norske fangst-, radio- og værstasjonen. Men - vel møtt igjen - og ha en riktig god dag !

Drøbak, 10.mars 2000. Ivar Ytreland (fortsettelse i neste nr. Av Isflaket.)

ISHAVSSKUTA "BRATVAAG"

(SEINARE "KVITING")

Av Magnus Sefland

Ishavsskuta "Bratvaag" er klart mest kjend for ei særskild hending. I 1930 var "Bratvaag" offisielt på eit kombinert fangst- og forskartokt i området mellom Svalbard og Frans Josef Land. Meir uoffisielt var skuta utsend av Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser for å kome russarane i forkjøpet med annektering av Victoriaøya mellom Svalbard og Frans Josef Land. Skipper var Peder Eliassen og leiar for den vitskapelege delen av toktet var geologen Gunnar Horn. Folk frå skuta gjekk på land på Kvitøya, og 6. august 1930 fann dei leivningar etter den svenske Andree-ekspedisjonen. Den svenske oppdagaren Salomon Andree freista saman med to ekspedisjonsmedlemer å nå Nordpolen i ein styrbar ballong frå Svalbard i 1897. Freistnaden mislykkast, og lagnaden til deltakarane var eit mysterium i meir enn 30 år. Funnet vart ein verdssensasjon. Turen vart avbroten og "Bratvaag" tok med leivningane etter Andree-ekspedisjonen til Tromsø. Men før "Bratvaag" returnerte vart det gjennomført ei privat annektering av Victoriaøya i namnet til reieren, Harald M. Leithe i Ålesund. Ein månad seinare vart fleire leivningar etter Andree-ekspedisjonen funne av ein ekspedisjon med "Isbjørn I" av Tromsø, utrusta av eit pressekonsern.

"Bratvaag" vart bygd i tre av båtbyggjar Edvard Stenødegaard i Vestnes i 1919 for ei gruppe interessantar i Haram som skal ha omfatta foretaket Fugleberg & Tøsse og einskildpersonane Ole Skjelten, Iver Skjelten, og Bernt Hildre. Skuta hadde måla 87 x 20.6 x 9.7 ft/ 99 brt. Det vart montert ein Bolinder glødekulemotor på 120 bhk. Året etter vart Fugleberg & Tøsse ført opp åleine som eigar av skuta. I tida i Haram hadde skuta fiskerimerket M 139 H.

I 1925 vart skuta overteka av A/S "Bratvaag" i Ålesund, som vart disponert av Harald M. Leithe. Då fekk skuta merket M 125 A. Det var denne eigaren som hadde hand om "Bratvaag" då skuta gjorde den berømte turen til Kvitøya i 1930. Skipper på skuta frå ho var ny var Peder Eliassen. Som nemnt var han også skipper på "Bratvaag" ved funnet av Andree-ekspedisjonen i 1930. På 1930-talet var Eliassen styrmann på "Veslekari" m.a. på fleire av Boyd-ekspedisjonane og på hjelpeekspedisjonen til Jan Mayen etter jordskjelva der i 1936.

"Bratvaag" vart seld til Bjørn Øvrelied ("Bannar-Bjørn") m.fl. i Hjørungavåg tidleg i 1930-åra, vi er ikkje sikre på årstalet. Vi trur også at skuta ved dette eigarskiftet fekk fiskerimerket M 14 HD. Dette merket har seinare vorte bore av både "Arktos" og "Polarstar". Ved dette eigarskiftet fekk skuta sitt andre namn; "Kviting". Det var med dette namnet skuta forliste i Danmarkstretet 11. juli 1935. Dette var eit år med mange ishavsforslis, men heldigvis utan tap av folk. Ein kjenner ikkje til at skuta i si forholdsvis korte tid skifte motor eller gjekk gjennom ombyggingar av noko omfang.

Ishavsmuseets Venner, Postboks 20, 6062 BRANDAL

Sender et lite utklipp fra "Dagbok for Jan Mayen 1949/50." som kanskje kunne ha en viss interesse.

Søndag 19 mars. Hørte i formiddag at "Brandal" ikke var så langt unna. Ivar og Petter var borte på andre siden av øya og så om været der var spakere, for her var det en del sjø. Avtalte å snakke med båten igjen klokken seks om ettermiddagen.

Over middag ble her et strålende vær, lettskyet og vindstille, og sjøen la seg. Så da "Brandal" klokken seks meldte at de hadde fått landkjenning og ville være her om en times tid ble der fart i oss. Vi fikk rigget til flaggstangen på den nye foten jeg laget og heiste flagget.

Mikal og Odd skulle ro ut i spissbåten, og de skulle låre en båt ombord så vi fikk sakene i land i en engang. Men så, som sluppet ut av en sekk, blåste det opp et kraftig vestavær med snøtjukke. "Brandal" lå et par hundre meter utpå, men sjøen ble krapp på et øyeblikk. Så sto vi der i fjæra, seks mann med spissbåten mellom oss og måtte se skuten forsvinne i skodden, den kunne ikke risikere å ligge der lenger.

Noen av oss prøvde med et tappert smil, men det ville ikke riktig lykkes. Vi fikk båten i hus igjen og ruslet opp, med tilgjort latter og tøys.

Først bestemte vi oss for å drikke oss full, men der var ikke stemning for det heller. Bare Hans bragte planen til utførelse, og Odd har nettopp bragt ham iseng.

Det kan gå en måned og vel så det før "Brandal" har full fangst og er på heimtur, så vi får smøre oss med tålmodighet."

Så langt dagboken. Det ble "Maiblomsten" som kom innom 7.mai med etterlengtet post og pakker. Da hadde vi ikke sett folk siden arbeidsstokken, som hadde bygget den nye stasjonen, reiste ned 23 sept. foregående år.

Beste hilsen Haakon Skulstad.

Ishavsmuseet opnar ny sesong!

Ishavsmuseet har opna dørene igjen for ein ny sesong. Etter storsesongen 1999 med 7500 gjestar er vi svært spente på korleis besøkstala vil verte i år. Vi har hatt ein god start på sesongen med omlag 700 betalande før vi opna dørene 1. mai. Dette er først og fremst gjestande grupper som har hatt arrangement og møter på museet. Konferanserommet har hatt godt besøk i vinterhalvåret. Den tronge økonomien har gjort at vi ikkje har fått bygt ut og laga så mange nye ting som vi håpa på til denne sesongen, men samlingane har auka på og dei som besøker oss i år vil finne mange nye ting som ikkje var her i fjor. Spesielt nemner vi at kunstnaren Rudolf Overå har gitt 25 bilder med motiv frå Ny-Ålesund, og mange spennande isbjørnbilder. Desse har fått plass i "salong ut mot havet" i andre høgda.

Dugnadsgjengen har vore flittige også i vinter. Dette syner mest igjen på "Aarvak". I løpet av mai vil dei ta den siste finpussen innvendig på skuta, og gjestane vil då kunne gå inn i gangane, messa, byssa, lugarane og i rorhuset. Også i år vil vi servere kaffi og "polarvaflar" kvar søndag. Legg søndagsturen til Brandal – få eit innblikk i denne dramatiske historia som Ishavsmuseet fortel om. Søndag 4. juni kan du kombinere besøket på museet med mange spennande arrangement under Brandalsdagane. Vi nemner selkjøtmiddag i bedehuset, og konsert med Ytre Suløen på skuleplassen som ein del av arrangementet.

I mai er museet ope alle dagar kl. 13.00 – 17.00, juni, juli og august alle dagar kl. 12.00 – 18.00. Velkomne til ny sesong på Ishavsmuseet.

Webjørn Landmark, -styrrar-

Ishavsmuseets Venner, Postboks 20, 6062 BRANDAL